

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕРНІЗАЦІЙНОЇ ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ГОСПОДАРСТВА РЕГІОНУ

APPROACHES TO THE FORMATION AND IMPLEMENTATION OF THE MODERNIZATION PARADIGM OF DEVELOPMENT OF SANATORIUM AND RESORT ECONOMY OF THE REGION

УДК 338:48

<https://doi.org/10.32843/bses.59-5>

Мороз С.Р.

аспірантка

Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського

Голод А.П.

д.е.н., доцент,

завідувач кафедри туризму

Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського

Бордун О.В.

аспірантка

ЗВО «Львівський університет бізнесу та права»

Moroz Solomiya

Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Bobersky

Holod Andriy

Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Bobersky

Bordun Olesya

Lviv University of Business and Law

Метою статті є обґрунтування методологічних основ розроблення модернізаційних заходів для розвитку санаторно-курортного господарства в регіоні. Розглянуто різні підходи до трактування терміна «модернізація» та узагальнено, що модернізація – це зміни, які відбуваються з об'єктами шляхом оновлення їхніх властивостей для відповідності їх сучасним нормам або ж процеси поліпшення наявних умов та параметрів для переходу на новий (інноваційний) рівень розвитку. Обґрунтовано необхідність впровадження модернізаційних процесів для подальшого розвитку закладів санаторно-курортного господарства. Визначено, що модернізація не виключає інноваційний розвиток, а подальший розвиток санаторно-курортного господарства залежить від впровадження інновацій. Зазначено, що впровадження інновацій необхідно здійснювати в усіх сферах діяльності санаторно-курортних закладів – від системи обслуговування до матеріально-технічної бази. Також визначено, що ефективним методом модернізації санаторно-курортної сфери може бути кластеризація. На основі проведеного дослідження запропоновано структуру модернізаційних заходів розвитку санаторно-курортних закладів.

Ключові слова: модернізація, модернізаційна парадигма, санаторно-курортне господарство, конкурентоспроможність, регіональна туристична система.

Целью статьи является обоснование методологических основ разработки модернизационных мер по развитию санаторно-курортного хозяйства в регионе. Рассмотрены различные подходы к трактовке термина «модернизация» и обобщено, что модернизация – это изменения, которые происходят с объектами путем обновления их свойств для соответствия их современным нормам или же процессы улучшения имеющихся условий и параметров для перехода на новый (инновационный) уровень развития. Обоснована необходимость внедрения модернизационных процессов для дальнейшего развития учреждений санаторно-курортного хозяйства. Определено, что модернизация не исключает инновационное развитие, а дальнейшее развитие санаторно-курортного хозяйства зависит от внедрения инноваций. Отмечено, что внедрение инноваций необходимо осуществлять во всех сферах деятельности санаторно-курортных учреждений – от системы обслуживания до материально-технической базы. Также определено, что эффективным методом модернизации санаторно-курортной сферы может быть кластеризация. На основе проведенного исследования предложена структура модернизационных мероприятий развития санаторно-курортных учреждений.

Ключевые слова: модернизация, модернизационная парадигма, санаторно-курортное хозяйство, конкурентоспособность, региональная туристическая система.

The purpose of the article is to substantiate the development of methodological foundations of modernization measures for the development of sanatorium and resort economy in the region. The article considers different approaches to the interpretation of the term "modernization" and generalizes that modernization is a changes that occurs with objects by updating their properties to meet their modern standards, or processes of improving existing conditions and parameters for the transition to a new one (innovative) level of development. The necessity of introduction of modernization processes for further development of sanatorium-and-spa facilities is substantiated. It is also noted that the modernization paradigm involves a gradual transition from the traditional society of developing countries, by borrowing some experience from more economically developed countries. It should be noted that the modernization paradigm allows to more fully realize the competitive advantages of spatial social systems. In the context of the development of regional tourism systems, the modernization paradigm should be the basis for the functioning of all their subsystems and components and should contain innovative, infrastructural and security components. It is determined that modernization does not exclude innovative development, and further development of the sanatorium and resort economy depends on the introduction of innovations. It is noted that the introduction of innovations must be carried out in all spheres of activity of sanatoriums - from the service system to the material and technical base. The modern development of the sanatorium and resort economy largely depends on the development and implementation of innovative technologies aimed at improving customer service. It is noted that an innovation is a new or improved technology or product that is implemented in practice. It is also determined that clustering can be an effective method of modernization of the sanatorium-resort sphere. It is indicated that the cluster is a set of tourist enterprises and infrastructure located in the territory of one region, which complement each other in order to increase competitiveness. Based on the study, the structure of modernization measures for the development of sanatoriums is proposed.

Key words: modernization, modernization paradigm, sanatorium and resort economy, competitiveness, regional tourist system.

Постановка проблеми. У сучасних мовах одним із важливих пріоритетів розвитку санаторно-курортної сфери України є модернізація. Сьогодні перед Україною постає завдання стратегічного розвитку сфери санаторно-курортного господарства, що забезпечить зростання конкурентоспроможності вітчизняного ринку. Сфера санаторно-курортних послуг належить до одного з головних складників розвитку туристичної інду-

стрії України та характеризується значним збільшенням попиту, тому виникає необхідність пошуку та впровадження нових, більш ефективних методів розвитку. На нашу думку, об'єднує усю сукупність таких методів процес модернізації, що може трактуватися як оновлення закладів санаторно-курортної сфери з метою їх переходу на якісно новий рівень ефективності функціонування. Очевидно, що у цьому контексті дослідження питань

модернізації санаторно-курортного господарства є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичною та методологічною основою дослідження модернізаційної парадигми розвитку санаторно-курортного господарства стали ідеї вітчизняних та іноземних учених, серед яких – К. Бужимська, Н. Валінкевич, М. Гедз, Г. Клейнер, О. Мамулай, М. Михальченко, І. Побережников, В. Соловйова, О. Феєр, П. Штомка та ін. Аналіз наукових праць доводить, що модернізація є важливою передумовою прогресивного розвитку санаторно-курортного господарства. Водночас на прикладі України помітною є незбалансованість концептуальних засад та практичних підходів до розроблення й упровадження модернізаційної парадигми розвитку окремих підсистем регіональних туристичних систем, серед яких і санаторно-курортне господарство.

Постановка завдання. Метою статті є подальший розвиток теоретико-методологічних засад дослідження модернізаційних процесів у туристичній сфері та формування практичних підходів для кількісного й якісного її оновлення на прикладі санаторно-курортного господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сьогодні етимологія терміна «модернізація» є не до кінця визначеною, існують певні розбіжності його трактування серед дослідників. Термін «модернізація» розуміють як процес, пов'язаний із упровадженням результатів науково-технічного прогресу з метою вдосконалення виробництва та підвищення конкурентоспроможності товару, підприємства, країни [8, с. 71]; як процес зміни, вдосконалення товару, підприємства, країни відповідно до сучасних вимог; процес переходу до більш досконалих вимог шляхом розроблення нових стратегій та цілей.

Цікавий підхід до трактування модернізації запропонував польський соціолог П. Штомка. Науковець вважає, що модернізація – це особливий спосіб здійснення соціального становлення, що забезпечує широкий доступ населення до розширених можливостей реалізації людського потенціалу [9, с. 120]. Н. Валінкевич визначає модернізацію як рушійну силу нового в розвитку держави та суспільства [3, с. 133]. На думку К. Бужимської, модернізація – це системний та цілеспрямований процес удосконалення, оновлення, поліпшення об'єктів для забезпечення посилення конкурентних переваг підприємства [2].

Узагальнюючи наявні підходи, можемо зробити висновок, що під модернізацією переважно розуміють зміни, які відбуваються з об'єктами, шляхом оновлення їхніх властивостей для відповідності їх сучасним нормам або ж процеси поліпшення наявних умов та параметрів для переходу на новий (інноваційний) рівень розвитку.

Модернізація, на нашу думку, не виключає інноваційний розвиток, а є просто ширшим за масштабами та можливими наслідками процесом, який охоплює усі види економічної діяльності в регіоні та спрямований на їх прогресивні якісні та кількісні зміни. Відповідно, метою модернізаційних процесів у регіоні є його збалансований розвиток. З урахуванням специфіки різних видів економічної діяльності модернізацію економічної системи регіону доцільно розглядати окремо у рамках тієї чи іншої галузі чи сектору [4, с. 28].

Ключовим завданням модернізації туризму є задоволення потреб у туристичних послугах, що змінюються адекватно з активізацією інтеграційних процесів під впливом ендегенних і екзогенних чинників. Отже, модернізація регіональних туристичних систем на відміну від трансформації є якісно новим процесом. Однак у разі переходу таких систем до нового стану параметри (цілі і завдання) модернізації змінюються. Основа трансформації регіональних туристичних систем – це глибинні перетворення під впливом регуляторів зовнішнього середовища та ентропії системи, а модернізації – саморегуляція і взаємодія систем різних просторових та функціональних рівнів. Отже, трансформацією варто вважати зміну укладів, станів певної системи. Водночас коли йдеться про прогресивні зміни, вдосконалення, збереження позитивних трендів, доцільно аналізувати саме модернізаційні процеси.

З огляду на викладені вище міркування, ми трактуємо модернізацію як інституційну динаміку регіональної туристичної системи, метою якої є якісно новий її розвиток завдяки синергії традиційних та новітніх спеціалізацій із використанням знань, етнокультурного, соціогуманітарного та природно-ресурсного потенціалу відповідно до суспільних потреб та світових стандартів, що забезпечить сталий відтворювальний процес під впливом інноваційних чинників.

У зв'язку з особливостями функціонування регіональних туристичних систем у сучасних умовах, які характеризуються інтенсифікацією інтеграційних процесів, особливої актуальності набуває модернізаційна парадигма, що дає змогу більш повно реалізувати конкурентні переваги просторових суспільних систем.

У загальному розумінні модернізаційна парадигма передбачає поступовий перехід від традиційного суспільства країн, що розвиваються, шляхом запозичення певного досвіду у більш економічно розвинених країн. Ця парадигма дає змогу припустити, що країни, що розвиваються, потребують модернізаційної реструктуризації та реформування з метою економічного зростання та інноваційного розвитку.

У контексті розвитку регіональних туристичних систем модернізаційна парадигма має бути

основою функціонування усіх їх підсистем та компонентів та повинна містити інноваційний, інфраструктурний та безпековий складники. Важливим завданням стратегічного управління модернізаційними процесами є аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку відповідної сфери економічної діяльності.

Передумови модернізації санаторно-курортного господарства України на сучасному етапі є несприятливими. В умовах становлення ринкових відносин та відсутності фінансування кількості санаторно-курортних закладів державного значення за останні 30 років зменшилася удвічі. Участь держави в інвестиційному процесі санаторно-курортної сфери є вкрай низькою, а недосконале податкове законодавство перешкоджає зростанню інвестицій у рекреаційну інфраструктуру та санаторно-курортний комплекс із боку приватних інвесторів [1, с. 13]. Сьогодні більшість закладів санаторно-курортного комплексу є неконкурентоспроможною на ринку туристичних послуг. Глобалізація споживчого ринку та невпинне зростання попиту й запитів туристів, загострення конкуренції між самим курортами призводять до активізації темпів освоєння рекреаційних ресурсів, постійного пошуку інновацій [7, с. 236] та зумовлює необхідність проведення модернізаційних заходів.

Для успішного функціонування санаторно-курортного комплексу необхідним є створення умов, за яких можливо досягнути суттєвого підвищення конкурентоспроможності не лише на вітчизняному, а й на міжнародному ринку. Проте процес розвитку закладів санаторно-курортного комплексу України та переобладнання матеріально-технічної бази здійснюється надто повільно, а наявна матеріально-технічна база є застарілою.

Отже, перед Україною постає завдання стратегічного розвитку сфери санаторно-курортного господарства, що забезпечить зростання конкурентоспроможності вітчизняного ринку. Сфера санаторно-курортних послуг належить до одного з головних складників розвитку туристичної індустрії та характеризується значним збільшенням попиту, тому виникає необхідність пошуку та впровадження нових і більш ефективних механізмів розвитку. На нашу думку, саме модернізація, що передбачає оновлення закладів санаторно-курортного комплексу з метою їх переходу на якісно новий рівень функціонування, має бути основою розроблення таких механізмів.

Слід наголосити, що для України зараз характерна неорганічна (вторинна) модернізація, яка передбачає детальне вивчення та запозичення досвіду більш розвинених країн. Кінцевим результатом модернізації має стати формування нової матеріально-технічної бази санаторно-курортного комплексу в довгостроковій перспективі та змен-

шення відставання України від країн – лідерів із надання санаторно-курортних послуг.

Сучасний розвиток санаторно-курортного господарства багато в чому залежить від розроблення й впровадження інноваційних технологій, спрямованих на вдосконалення обслуговування клієнтів та розширення сервісних туристичних можливостей. Нинішня ситуація характеризується різким загостренням конкурентної боротьби, у цих умовах інновації стають обов'язковим елементом господарської діяльності підприємства й основною рушійною силою та передумовою його розвитку.

У сучасному розумінні інновація – це нова або вдосконалена технологія чи продукт, що впроваджується в практичну діяльність. Неодмінними властивостями інновації повинні бути новизна, виробнича доцільність, раціональність (економічна обґрунтованість) і обов'язково – відповідність запитам споживача.

Активізація інноваційної діяльності – один із ключових чинників підвищення конкурентоспроможності закладів санаторно-курортного господарства. Вибір основних напрямів інновацій, на нашу думку, є важливим завданням, що визначає кінцевий результат діяльності санаторно-курортних закладів – підвищення задоволеності пацієнтів і ефективності управління. Інновації санаторно-курортного комплексу передбачають нові свіжі ідеї, які здебільшого призводять до позитивних змін, що забезпечують стабільне функціонування галузі [6, с. 216].

Важливим для розвитку санаторно-курортного господарства має стати застосування інноваційних підходів до менеджменту відповідних закладів, які надаватимуть доступні та ефективні оздоровчі й профілактичні послуги, що дасть змогу вітчизняним санаторно-курортним закладам вийти на нові міжнародні ринки. Упровадження інновацій необхідно здійснювати в усіх сферах діяльності санаторно-курортних закладів – від системи обслуговування до матеріально-технічної бази.

На нашу думку, ефективним механізмом модернізації, завдяки якому можна вирішити багато актуальних проблем, що виникають у діяльності санаторно-курортного господарства, може бути кластеризація. Кластерний підхід є ключовим у стратегічному регіональному розвитку туризму, а його переваги полягають у якнайширшому залученні до формування конкурентоспроможності дестинацій усіх підсистем та компонентів регіональних туристичних систем, у тому числі й санаторно-курортного господарства.

У науковій літературі існують різні трактування кластера у туристичній сфері, проте більшість учених сходиться на думці, що туристичний кластер – це сукупність туристичних підприємств та інфраструктури, що розташовані на території однієї області, які взаємодоповнюють один одного

Рис. 1. Структура модернізаційних процесів у санаторно-курортній сфері

Джерело: розроблено авторами

з метою підвищення конкурентоздатності. Кластерна форма організації туристичної діяльності на основі мережі стійких зв'язків між усіма учасниками ринку туристичних послуг призводить до створення особливої форми сукупного інноваційного продукту, що концентрує різноманітні наукові, технологічні і управлінські винаходи, трансформуючи їх в інновації, комерціалізація яких забезпечує досягнення конкурентних переваг [5, с. 102].

Узагальнивши наявні проблеми і структуру модернізаційних процесів у санаторно-курортному господарстві, можемо виокремити на регіональному рівні три їх напрями: модернізація кадрової політики, модернізація матеріально-технічної бази, підвищення інноваційної активності (рис. 1).

Загалом розвиток бальнеологічних курортів є важливим складником модернізації регіональних туристичних систем України, особливо Західного макрорегіону. Пов'язано це з пріоритетним значенням у функціонуванні відповідних дестинацій саме природно-ресурсного напрямку, який у цьому разі здатний не лише задовольнити пізнавальні та подієві потреби туристів, а й допомогти їм одночасно зміцнити своє здоров'я. З іншого боку, дестинації у вигляді бальнеологічного курорту є переважно моно профільними, і, наприклад, у разі вичерпання запасів природних ресурсів вони досить швидко переходять у стан занепаду [4, с. 29].

Отже, для гарантування сталого розвитку бальнеологічних курортів мають володіти не лише бальнеолікувальним потенціалом, а й можливостями для організації різних видів туризму, хорошою базою закладів розміщення та харчування. Усе це в майбутньому може дати змогу зберегти стабільність системи відповідної дестинації і мінімізувати

ризики функціонування відповідної регіональної туристичної системи.

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз ринку дає змогу зробити висновок, що в Україні зростає розуміння того, що модернізація дасть можливість зробити принципово новий крок у розвитку санаторно-курортного комплексу, поліпшити якість його послуг, зорієнтувати зусилля на підвищення конкурентоспроможності, застосувати нові сучасні технології, що відповідають вимогам інноваційного розвитку.

На нашу думку, модернізаційна парадигма регіонального розвитку туризму, що базується на інноваційному розвитку, інфраструктурному оновленні та безпековому складнику, може бути застосована для обґрунтування засад регулювання процесів функціонування як регіональних туристичних систем загалом, так і окремих їх елементів, у тому числі санаторно-курортного господарства. Першочерговими завданнями подальших досліджень є обґрунтування принципів, підходів та завдань модернізації санаторно-курортного господарства та виокремлення суттєвих рис інституціонального середовища, які на сучасному етапі зумовлюють передумови розвитку туристичної сфери.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Борулько Н.М. Сучасний стан та перспективи розвитку санаторно-курортного комплексу України. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*. 2014. № 8. С. 10–15.
2. Бужимська К.О. Модернізація підприємства та його розвиток: порівняльний аспект. *Економічні науки*. URL: http://www.rusnauka.com/33_NIO_2009/Eco-nomics/56162.doc.htm (дата звернення: 19.06.2020).
3. Валінкевич Н.В. Управління потенціалом та розвитком підприємств на основі модернізації. *Вісник*

Чернівецького торговельно-економічного інституту. *Економічні науки*. 2012. Вип. 1. С. 128–134.

4. Голод А.П., Криштопа М.В. Суть та принципи модернізації регіональних туристичних систем. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2017. № 3. С. 27–31.

5. Комліченко О.О. Стратегічне управління регіональним розвитком туризму на основі кластерного підходу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 3 (10). С. 101–105.

6. Равлик Н.В. Поняття інновацій та їх роль у розвитку підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 215–219.

7. Рутинський М. Класифікація та типологія курортів. *Вісник Львівського університету*. 2007. № 34. С. 236–246.

8. Феєр О.В. Модернізація як економічна категорія. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2016. Вип. 1. С. 70–75.

9. Штомпка П. Модернизация как социальное становление (10 тезисов по модернизации). *Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз*. 2013. № 6. С. 119–126.

REFERENCES:

1. Borulko N.M. (2014) Suchasnyy stan ta perspekt-yay rozvytku sanatorno-kurortnoho kompleksu Ukrayiny [The current state and prospects of development of the sanatorium-resort complex of Ukraine]. *Visnyk Skhid-noukrayins'oho Natsionalnoho universytetu im. V. Dalya*, no. 8, pp. 10–15.

2. Buzhym'ska K.O. Modernizatsiya pidpryyemstva ta yoho rozvytok: porivnyal'nyy aspekt [Modernization of enterprise and its development: comparative aspect]. *Eko-*

nomichni nauky. Available at: <http://www.rusnauka.com/Economics/56162.doc.htm> (accessed 19 June 2020).

3. Valinkevych N.V. (2012) Upravlinnya potentsialom ta rozvytkom pidpryyemstv na osnovi modernizatsiy [Management of potential and development of enterprises on the basis of modernization]. *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky*, no. 1, pp. 128–134.

4. Holod A.P., Krysh'topa, M.V. (2017) Sut ta prynt-sypu modernizatsiyi rehionalnykh turystychnykh system [The essence and principles of modernization of regional tourist systems]. *Naukovyy visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli*, no. 3, pp. 27–31.

5. Komlichenko O.O., Rotan. N.V. (2015) Stratehichne upravlinnya rehionalnym rozvytkom turyzmu na osnovi klasternoho pidkhodu [Strategic management of regional development of tourism on the basis of cluster approach]. *Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, no. 3(10), pp. 101–105.

6. Ravlyk N.V. (2015) Ponyattya innovatsiy ta yikh rol u rozvytku pidpryyemstva [The concept of innovations and their role in enterprise development]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 4, pp. 215–219.

7. Rutinsky M. (2007) Klasyfikatsiya ta typolohiya kurortiv [Classification and typology of resorts]. *Visnyk Lviv. UN-TU*, no. 34, pp. 236–246.

8. Fey'er O.V. (2016) Modernizatsiya yak ekonomichna katehoriya [Modernization as an economic category]. *Naukovyy visnyk Mukachivs'koho derzhavnoho universytetu*, no. 1, pp. 70–75.

9. Shtompka P. (2013) Modernizatsiya kak sotsial'noye stanovleniye (10 tezisov po modernizatsii) [Modernization as a social formation (10 theses on modernization)]. *Ekonomicheskkiye i sotsial'nyye peremeny: fakty, tendentsii, prognoz*, no. 6, pp. 119–126.